

Київський національний університет імені
Тараса Шевченка
Філософський факультет
Кафедра теоретичної і практичної філософії

**МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ
ДОСЛІДЖЕННЯ МІФУ В
СТРУКТУРАЛІСТСЬКІЙ КОНЦЕПЦІЇ КЛОДА
ЛЕВІ-СТРОСА**

Кваліфікаційна робота за напрямом підготовки 033 «Філософія»
на здобуття кваліфікаційного рівня бакалавра

Студент-виконавець:

Гуль Ярина Тарасівна
4 курс, ОС «Бакалавр»

Науковий керівник:

Приходько Володимир Володимирович
кандидат філософських наук, доцент

Допущено до захисту:
на засіданні кафедри теоретичної
і практичної філософії
протокол №_____від_____2021 р.

Зав. кафедри теоретичної і практичної філософії,
доктор філософських наук, професор
Шашкова Людмила Олексіївна _____

Київ – 2021

Зміст

	ст.
ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. Загальні риси структуралістської методології.....	6
1.1. Структуралізм як історичний феномен.....	6
1.2. Основні елементи структуралістської концепції	13
1.2.1. Поняття структури.....	12
1.2.2. Поняття моделі.....	14
1.2.3. Поняття трансформації.....	15
1.3. Ставлення самого К. Леві-Строса до структуралізму.....	15
1.4. Ідейні передумови структуралістського дослідження міфу.....	18
Висновок до розділу 1.....	20
РОЗДІЛ 2. Особливості Леві-Стросового проєкту дослідження міфу.....	21
2.1. Критика формалізму.....	21
2.2. Структура міфу.....	23
Висновок до розділу 2.....	34
РОЗДІЛ 3. Критика і перспективи Леві-Стросової концепції міфу	35
3.1. Структуралістські дослідження міфу після Леві-Строса.....	35
3.2. Критичні зауваження до Леві-Стросової позиції.....	42
Висновок до розділу 3.....	47
ВИСНОВКИ.....	48
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	51

ВСТУП

Методологічні питання філософського і наукового пізнання завжди **актуальні**, особливо тоді, коли справа торкається пізнання культурних феноменів, інтерпретація яких розкриває сутність людського існування. Саме тому структуралістська методологія в антропології й досі володіє невичерпним евристичним потенціалом. Окреме важливе місце серед тем, представлених структуралізмом, займає тема пізнання міфу, оскільки саме вона дозволила Клоду Леві-Стросу продемонструвати найбільшу дослідницьку ефективність. Міф завдяки структуралізму стає осердям дослідження культури через те, що відкриває завісу над особливостями функціонування людського інтелекту.

Таким чином, осягаючи знову тонкощі структуралістської концептуалізації міфу у класика французької антропології, можна отримати гарний методологічний інструментарій для аналізу також і сучасних культурних феноменів.

Ступінь наукової розробки теми: роботи Леві-Строса були досліджені багатьма його французькими колегами: як студентами, так і послідовниками. Однією з важливих критичних оцінок є праця Моріса Годельє «Клод Леві Строс: критичне дослідження його думки» (2018). Також варто згадати Мішеля Ізарда «Леві-Строс» (2004). Двотомна данина Леві-Стросу, що вийшла 1970 і присвячена його 60-річчю – «Обміни і спілкування: суміші, запропоновані Клоду Леві-Стросу», під редакцією Жана Пуйона та П'єра Маранда – є досить вагомою. Також значущою вважається праця Е. Марселя «Клод Леві-Строс і структурна антропологія». Суттєві також біографії, написані Е. Лойером «Леві-Строс: біографія» (2015). Якщо говорити про дослідження біографічних даних не французького авторства, то слід згадати статтю «Клод Леві-Строс» Дж. Дж. Фокса, а також П. Вількена «Клод Леві-Строс: поет в лабораторії» (2010). Серед британських сучасників антрополога вирізняється Едмунд Ліч, що написав коротку книгу «Клод Леві-Строс» для

серії «Сучасні майстри» (1970), і залишався при тому найбільшим його прихильником.

Говорячи про розробку загальної концепції Леві-Строса на теренах Східної Європи, тут слід згадати статті О. Г. Цибденової «Філософське осмислення міфу і мови в роботах Е. Касирера і К. Леві-Строса», А.В. Дьякова «Клод Леві-Строс: в пошуках структури». А Є.М. Мелетинський в «Поетиці міфу» взяв на розгляд не тільки самі особливості досліджень К. Леві-Строса, а і його попередників та наступників. Щодо загального розвитку структуралізму вирізняються дві праці Н. С. Автономової, а саме її стаття із «Великої російської енциклопедії» – «Структуралізм» та книга «Філософські проблеми структурного аналізу в гуманітарних науках». Слід також згадати українських дослідників, а саме О. Йосипенка зі статтею «Клод Леві-Строс» до «Філософського енциклопедичного словника» за редакцією В. І. Шинкарука (2002), С. М. Гатальську «Філософія культури» О. І. Холоху зі статтею «Взаємини дарування в антропологічних дослідженнях Б. Малиновського, М. Моса, к. Леві-Строса: порівняльний аналіз»,.

Об'єктом дослідження є антропологічні дослідження міфу.

Предмет дослідження: структуралістський підхід до дослідження міфу.

Мета дослідження: продемонструвати особливості структуралістської методології на прикладі Леві-Стросового пізнання міфу.

Досягнення поставленої мети передбачало розв'язання наступних дослідницьких завдань:

- 1) прослідкувати народження нових методологічних проблем для гуманітарного пізнання в ХХ ст., до вирішення яких причетний структуралізм;
- 2) показати необхідність дослідження міфу для розуміння людської природи;
- 3) показати важливість і значення Леві-Стросового структуралізму, враховуючи критичні зауваження і подальші напрямки розвитку.

Методологія:

- системний для побудови цілісного дослідження;
- герменевтичний для інтерпретації концепцій;
- компаративний для порівняння різних робіт;
- такі загальнонаукові методологічні процедури, як аналіз, синтез, аналогія.

Структура роботи: робота складається зі вступу, 3 розділів, висновку і переліку використаної літератури. Загальний обсяг кваліфікаційної роботи становить 55 сторінок, список використаної літератури нараховує 34 найменувань.

РОЗДІЛ 1. ЗАГАЛЬНІ РИСИ СТРУКТУРАЛІСТСЬКОЇ МЕТОДОЛОГІЇ

1.1. Структуралізм як історичний феномен

Структуралізм постає передусім як загальна назва ряду напрямків у гуманітарному пізнанні минулого століття. Те, що їх пов'язує – знаходження структури системи, яка виступає в якості сукупності відносин між елементами цілого, що мають змогу бути стійкими за варіативних змін. Коли він виникає? Це питання відсилає нас у 1920-1940-ті роки передусім до структурної лінгвістики. Такі школи, як женецька (Ф. де Соссюр зі своїми учнями), празька лінгвістична, копенгагенська глосематика і ельська дескриптивна лінгвістика можна назвати першопрохідцями. Так само можна сказати стосовно таких галузей гуманітарної науки як гештальтпсихології та літературознавство (російська формальна школа).

Оскільки структуралізм не є якоюсь єдиною, чіткою визначеною школою, її передумови кожного разу належить шукати в різних джерелах, залежно від області, що розглядається. Французький структуралізм опосередкований щонайменше класичними школами європейського лінгвістичного структуралізму і американською етнолінгвістикою. Якщо говорити про ідейну спадковість (хоча тут потрібно уточнити, що це було не так запозичення, як, скоріше, переосмислення), то тут головним чином виділяється не тільки структурна лінгвістика. Вона була переважно сконцентрована на неопозитивізмі, звертаючи особливу увагу на структури мови та участь останньої в обґрунтуванні наукового знання. Переосмислюючи в інших умовах позитивістські ідеї, відбувався ніби рух у двох напрямках: в глибину до таких рівнів свідомості, що приховані в несвідомому, діяльність яких деяким чином визначає як структуру самої свідомості, так й пізнання; рух в ширину до визнання важливості контексту, де й людина пізнає і отримує знання від спільноти, до вивчення давньої соціально-культурної основи як ядра таких дій. Хоча структурна лінгвістика не досконало впоралась зі

складнощами та протиріччями традиційної лінгвістики, але її методологія відзначилась продуктивністю: як в ній самій, так і в певних суміжних гуманітарних науках (етнології, літературознавстві та фольклористиці). Щоправда зараз французькі структуралісти досить обережно відносяться з приводу використання лінгвістичної методології на інші області, бажаючи знайти область до лінгвістичного та до логічного, де виникають коди, що продукують мову. Тут ще заглибитись у посиланнях можна аж до кантівської концепції і його наступництва у вигляді неокантіанства, в тому числі касирерового, від якого він здобуває поняття символічної функції. Спостерігається запозичення погляду останнього на нескінченну можливість пізнання відносин, окрім того – конкретний досвід відповідно до того як він входить у більш складну систему відносин (взаємо визначаючись з ним), досягає все більше до об'єктивності. Тлумачачи свідомість як сферу дії механізму культури, як поєднання взаємозалежності символічних форм, він стає ближчим до намірів структуралістів. До того ж слід згадати й феноменологію разом з її засновником – Е. Гуссерлем, від якого було взято радикальне прагнення віднайти археологічну беззнаннєву основу, а також ідею життєвого світу, в якому існують суспільні передумови пізнання, що стають історично змінними в полі людської пізнавальної та практичної діяльності. Він вплинув на представників структуралістської методології (особливо на М. Фуко, Ж. Дерріда) не стільки методологічно, скільки пошуком основ науки та філософії. Важливу роль також грала інноваційна, раціоналістична тенденція епістемічної школи у Франції (Г. Башляр та Ж. Кангильєм), що справила велике враження на М. Фуко.

На об'єкт гуманітарного знання більше ніж природничо-наукового зазнає впливу соціально-культурних і світоглядних чинників, тож обов'язковим має бути (і власне, стає нагальним) врахування історично змінної соціальної зумовленості самих явищ дійсності і умов можливості їх пізнання. Для французького структуралізму, який якраз і виникає у якості підсумку буржуазного науково-філософського розвитку до того, а також відповіді на

деякі світоглядні потреби ідей цієї країни – це також було необхідністю. Утаємничене відчуття дегуманізації людини та відчуження – це було тим духовним ядром, навколо якого у Франції, незважаючи на всі професійні, культурні та вікові відмінності у 1960-х р. формувався світогляд.

Особливість структуралістського підходу до проблеми людини (зокрема і міфу) є наслідком зокрема такого соціально-ідеологічно-політичного фактору як вичерпність пограничного екзистенціалізму, що мав центральними проблемами режим поневолення і боротьби, індивідуальної (зокрема моральної) відповідальності за людяність, прорив до рефлексивного рівня свідомості, які приховані як від зовнішності (відбитку масової свідомості), так і від внутрішності (власного розсуду).

Якщо поглянути на тодішню світову ситуацію, то можна побачити відчутні зрушення в інтелектуальному плані, які спричинила Друга Світова війна. Зокрема і у вищезазначеному екзистенціалізмі: так досвід колективного буття і відкритої спільної дії по-суті показав те, що в ранній версії даної тенденції майже заперечувалось, а саме – поза індивідуальне визначення буття і свідомості людини, вимагаючи кращого роз'яснення. Це і спричинило інтелектуальний зсув. Однак результат таких нових намагань виявився не досить вдалим.

Перед екзистенціалізмом постала, отже, проблема – як по-іншому представити в культурі людини, а також по-іншому взаємини людини і суспільства, відсторонившись від очевидної вже зрозумілої індивідуальності – що виявилось неможливим виконати у її рамках. Тож зрозуміти та, можливо, і вирішити ці проблеми впало на долю структуралізму.

Екзистенціалістський довоєнний ідеал не мав вже суспільної привабливості, що спонукувало масову повсякденну свідомість буржуазного суспільства, шукаючи основи своєї духовності, отримати новий інтерес, впроваджуючи духовні цінності країн третього світу (звісно, не можна назвати це єдиним випадком в історії європейської цивілізації, однак до того у даній проблемі була зацікавлена незначна кількість дослідників (до того часу

вважалося, що європейська культура зразкова та об'єднавча для інших), а з другої половині ХХ ст. – вже стали широко розповсюдженим (саме тоді культури неєвропейських народів виявили у своєму різноманітті)). Так, популярним об'єктом інтересу стала людина, наближена до природи, вільна, емоційна, не «зіпсована» буржуазною культурою, причому про тих, хто досліджував її, складається враження, що ніби відчували одночасно провину, що та ще досі дикун і що вона одночасно має вже перестати ним бути. Її життя та мислення відтепер стали не лише науково-теоретичним дослідженням, але і соціально-культурним завданням, а структуралізм, який відповів на ці питання, став поєднувати у собі як науково-пізнавальні так і просвітні цілі.

Свій найбільш інтенсивний розвиток у Франції структуралізм отримав якраз у 1950-1960-тих роках. Він протиставляв себе традиційному суб'єктивізму в філософії, причому як раціоналістичному, так й ірраціоналістичному. Його метод аналізу використовується в різноманітних дисциплінах гуманітарного знання: В СРСР в ці роки відзначились структурно-семіотичні дослідження Ю. М. Лотмана (який представляв реальність і мову як ієрархічно організоване ціле, а також системно описував літературні витвори) та інших представників московсько-тартуської семіотичної школи (В. В. Іванов, С. Ю. Неклюдов, В. Н. Топоров, Б. А. Успенський). В ці ж роки методики лінгвістично-семіотичного аналізу також почав застосовувати і Р. Барт, який прагнув зробити дескриптивну роботу щодо соціальних і культурних явищ тодішньої Європи, віднайти соціологіку.

Слід згадати ще таку важливу подію як травневий випадок у 1968 році у Франції, що перегукувалися з виступами лівих тих років у інших країнах, які стали проявом ліворадикальних поглядів, які мали у собі певні елементи екзистенціалістської ідеології, а також образи країн третього світу. Головним ідеологічним імпульсом був пошук нової людини, розкриття ресурсів людського буття (що було не можливим у повсякденності), освоєння нових форм і рівнів над- і доіндивідуального, що лежать поза свідомим,

розкриваючи при цьому нові рівні чуттєвості й сподіваючись повернутись за встановлені соціальні рамки до природного ґрунту життя статі та інстинктів.

Щоправда багато з дій, які учасниками вважалися як революційні, насправді у практичності мали характер лише символічний, містично-театралізований (заняття залу засідань вченої ради нантеррського відділення Паризького університету чи пізніші диспути в театрі «Одеон»). Таким чином, те, що вони вважали проривним, в дійсності обмежувалося контестациєю. Не зважаючи на це, ті проблем, які тут зачіпались, дали поштовх для багатьох важливих роздумів стосовно питань таких як: рамки людини як індивідуальної та соціальної істоти; сполучення цих його двох характеристик; можливість це концептуалізувати. Проявляється деяка загальна тенденція до потреби з'єднати, зрозуміти взаємозв'язок рівнів людського буття, що знаходяться поза індивідуальної суб'єктивності, що не охоплювалися колишніми схемами. Тож як відповідь на це структуралізм містив у собі твердження як про поза- або надіндивідуальну визначеність людини, так і доіндивідуальну визначеність, а також питання про чинники поєднання, що пов'язують їх (щоправда така проблема спостерігається у них лише опосередковано).

У 60-70-ті роки ХХ ст. структуралізм (принаймні у Франції) стає тріумфальною теорією, яка давала надію на оновлення щодо дисципліни, які вже склалися, потребували перегляду чи тільки формувалися. Також слід зазначити, що так чи інакше всім французьким структуралістам була притаманна опора на несвідоме в протиставленні свідомості. В ці роки явище, що називало себе так, здебільшого поставало тільки у якості тексту та мало дві суттєві помилки: по-перше, змішувались поняття порядку та структури; а по-друге, змішувався формальний та структурний підхід.

Як вже зрозуміло, до середини 1960-х років структуралістська спільність різних напрямків в областях гуманітарного знання концептуально оформилася. Однак, на рубежі 1960-1970-х років змінилися ідейні напрямки і пошуки того, що виривалися за рамки структур; більше того – замінилися пошуки самих структур. Саме тому структуралізм почав утихати,

поступаючись місцем постструктуралізму. Проте, наступ останнього не означав вичерпання як наукової методики першого. Він зберіг своє значення в науці, однак не переставав бути об'єктом зацікавлення. Таким чином у ці роки всі структуралісти, окрім К. Леві-Строса, мали відповідні концептуальні зрушення. Серед них вже відомий Р. Барт, а також Ж. Лакан і М. Фуко, що вважалися спочатку прихильниками структуралізму, однак, враховуючи вищезазначені події, стали сприйматися як представники постструктуралізму. Як структуралізм, так і постструктуралізм не є систематизованими доктринами. І якщо перший мав бодай певну ясність і спільність методологічних програми (навіть в процесі їх розмивання), другий поставав не як спільна програма, а більше в якості спільної арени полеміки, критикуючи або навіть заперечуючи першого.

Постструктуралізм, породжений у рамках літературнознавчого структурування, виступає як критик і одночасно наслідувач структуралізму. Так Ж. Харарі – американський філософ – вважав, що ця тенденція не виступає як продовження тільки структуралістської думки, тільки антиструктуралізмом чи навіть неструктуралізм, адже він уміщає в собі всі дані рухи, а його особливість – в наголошенні на зміщенні акценту проблематики в сторону розрушення концепції репрезентації. У нього суб'єкт постає більше не як центрований, абсолютний, суверенний, а тим, що має своє походження – як історичний.

Була б абсурдною думка, що стверджувала, що структуралістський підхід є застосовним до будь-якого предмету і має можливість у ньому завжди знайти елементи для аналізу. Наявність структури передбачається лише достатньою стабільністю. І сам Леві-Строс заявляє про те, що використовуватиме свій метод, лише там, де він буде ефективним. Клод зазначає в одній із своїх праць (а саме – «Голій людині»), про чотири головні групи: математичні об'єкти, природні мови, музичні твори і міфи.

Так в наратології же структурних метод плідний при аналізі казок, міфів і взагалі усній традиції, однак тільки на певному рівні чи певних аспектах

романів та історичних повістей. Клод наполягав на значимості саме усної традиції міфів в неписьмених суспільствах, в яких стабільність залишається тільки на ґрунтовному структурованому рівні (а не залежатиме від особистості, що несе за собою мінливість).

Українська дослідниця С. М. Гатальська наголошує на особливій заслугі структуралістського підходу в культурно-соціологічному контексті, визначаючи його характерну рису – віддаленість, що виникає внаслідок відмінності незрівнянної кількості культур. Слідуючи Леві-Стросу та порівнюючи антрополога з астрологом, вона зазначає, що останній, використовуючи структуралістський метод, має змогу діяти на користь скорочення цієї відстані, визначивши її особливість у межах свого соціуму. Маючи максимально різні за проявами форми суспільства, дослідник легко просунеться в розумінні у контексті культурно-соціологічної антропології. Завдяки цьому людина має змогу здійснювати самопізнання. Адже, порівнюючи сучасно-європейського представника з вихідцем, наприклад, з дикого племені Африки, вона помічає те внутрішнє, ту незмінну структуру, що поєднує їх обох – людський розум.

Якісно нова, отже, постановка завдання в структуралізмі була спрямована на виявлення ролі знаково-символічних систем та їхніх несвідомих механізмів в різних галузях культури, що відмінна від завдань соціології знання, під впливом нового досвіду суспільства для роздумів над марксистськими проблемами. Структуралісти хотіли показати людське в новому контексті, а саме у єдності його із соціальним, аби зрозуміти завдяки своїм методам цю системну єдність. Він зазнавав вплив найрізноманітніших тенденцій; мав свій початок та своєрідне продовження.

Структуралізм настільки швидко розвивався та мав успіх, що зараз постає перед нами вичерпаним. Незважаючи на це, і на його деяку його екстравагантність, він приніс вагомий для всього наукового дискурсу результати. Так чи інакше він дозволив виявити новий науковий підхід в гуманітарних науках (таких як антропологія, міфологія, дослідження обрядів і

систем спорідненості, логіка чуттєвого сприйняття, , поетика, нарратологія, теорія системи символів, фольклор та історія) і забезпечив просування в певних областях самої науки як такої. Люди часто не задумуються над тим, що навряд чи могли б постановити певну проблему поза колом тих вимог, що представив нам структуралізм у вивченні явищ культури та текстів.

1.2. Основні елементи структуралістської концепції

1.2.1. Поняття структури

Через те, що дане поняття використовується не лише у гуманітарних науках, а кожний дослідник вживав його по-своєму, західні вчені пробували в'яснити, що поняття структура таки означає. Так у 1967 р. у журналі «La Pensée» досліджували діяльність структуралізму в багатьох полях наукового виробництва (Ж. Суре-Канал, Л. Сав, Ж. Дюбуа, Н. Мулуд, тощо). Щоправда, вищезазначений термін й іншими вченими розглядався у зв'язку науками (наприклад, математикою, історією) та філософськими дисциплінами (наприклад, екзистенціалізм та феноменологія). А ще трохи раніше в Парижі за почином ЮНЕСКО у січні 1959 р. відбувся колоквиум для уточнення даного слова.

Таким чином відомо безліч визначень поняття структури. Історично першим вважається її застосування в архітектурі, що відсилає до конструктивістської думки про стійкість елементів цілого. Далі згадаймо цей термін і в біології у якості єдності елементів. Дане слово тут неминуче приводить до трансцендентального об'єкта, що досвідно пізнається. Значення структури в математиці же не уособлює конкретної досвідної реальності (до прикладу згадуються структури впорядкованої множини і топологічні структури Н. Бурбака). Деякі дослідники, серед них Ж. Піаже, були проти розподілу структур на формальні та реальні, розділяючи натомість на загальні (інваріантні для всіх наук) та конкретні (властиві конкретним наукам),

причому що перші, що другі мають властивості цілісності, саморегуляції та можливості трансформації.

Взагалі, часто у словниках може надаватись неточне визначення, чого не можна сказати про Леві-Строса, що мав дуже чітку дефініцію структури, посилаючись на таку соціальну, що прийшла з англосаксонської антропології, а також таку, що прийшла з лінгвістики (у 1928 році цей термін ввів Якобсон з С. Карцевським та М. Трубецьким, а в 1929 вже стає визнаним Празьким лінгвістичним колом, де воно прагне замінити поняття системи Ф. де Соссюра).

Клод же будучи першопроходцем у тому плані, що він сформулював проблеми тим способом, що постановка питання привела до необхідності цілковитого перегляду антропологічного погляду на ґрунті лінгвістичного, відмежовував саму структуру чітко від власне форми (адже перша не постає чимось порожнім, вона пов'язана певним чином зі змістом). Визначення обох він ясно дає зрозуміти у своєму творі «Структура и форма (Розмисли над одною роботою Володимира Проппа)». Так, даючи чітку дефініцію в протиставленні до чужої матерії форми, він каже, що структура не може мати окремого змісту. Вона – продукт, поміщений у рамки логічної форми, яка представляється як характеристика реального.

1.2.2. Поняття моделі

Леві-Строс говорить про структуру як модель – і це поняття можна назвати другим по важливості, коли ми говоримо про структуралізм. Притому не можна ототожнювати їх. Про це він говорить в своїй праці «Структурна антропологія». Задля того, щоб модель могла мати назву структури, їй необхідно відповідати наступним умовам: по-перше, вона має поставати як певна система, яка містить в собі частини, причому при зміні однієї з них, змінюються всі решта; далі, будь-яка модель має належати групі трансформацій, з яких кожна відповідає моделі того самого типу, так що безліч

цих перетворень утворює групу моделей; по-третє мається змога передбачити спосіб реакції на зміну однієї з частин самої моделі; по-четверте вона має побудуватись так, щоб її застосування охоплювало всі спостережувані явища.

1.2.3. Поняття трансформації

Слід зазначити, що не можливо говорити про структуру, без торкання даного терміну, адже, грубо кажучи, стале проявляється завдяки змінному. Тобто, щоб знайти цю структуру, нам необхідно виявити незмінні відношення сукупностей, які можна було б трансформувати на інші сукупності. Завдяки даному терміну погляди К. Леві-Строса намагаються піти від лінгвістичної моделі.

Таким чином, можна виділити невелику кількість термінів у структуралізмі, однак це не применшує їхню значимість.

1.3. Ставлення самого К. Леві-Строса до структуралізму

У науковому колі, як тільки починає вестись мова про структуралізм, одразу згадується відомий французький антрополог Клод Леві-Строс (1908-2009 рр.). Це й не дивно, адже його роботи вважаються одними з найвизначніших у цьому напрямку. Звернемось до його біографії.

Народжений 28 листопада 1908 року він прожив за 100 років, більшу частину яких писав, причому за ці роки він відзначився не тільки своєю продуктивністю, показавши близько шістнадцяти книг і численні статті, але й надзвичайно різноманітністю. Протягом своєї кар'єри він випустив безліч помітних публікацій, до того ж турбувався про навколишнє середовище, що можна помітити ще з його ранньої творчості.

Леві-Строс походив з художньої родини, в дитинстві захоплювався мистецтвом, особливо в оперою і класичною музикою (навіть деякий час брав уроки скрипки), що безперечно дало вплив на майбутні його погляди.

Навчання його проводилось в ліцеї Янсон-де-Сайлі, потім – в Ліцеї Кондорсе, де почав вивчати право. Далі його прийняли в Соборну, де до права ще й додалась філософія. Важливою подією стало запрошення С. Бугле до французької місії в Бразилії (взагалі, структураліст багато подорожував: він побував і в Японії, і в Південній Кореї, і в США, і в Ізраїлі). Леві-Строс став професором соціології в Університеті Сао-Паулу на період 1935-1938 р., організовуючи в продовж цього часу експедиції до Мату-Гросу та Амазонки. Наступного року, аби зможти вивчати більш глибоко Намбіквару та інші бразильські групи, він звільнився. На той час він вже вирізнявся з-поміж своїх колег манерою проведення досліджень – Леві-Строс не прагнув оволодіти мовою аборигенів, живучи з ними довгий час, а тільки трохи знаючи мову, намагався бути членом групи. Повернувшись до Франції, був мобілізований, однак пізніше відлучений через свій єврейський родовід, після чого викладав у Монпельє. В 1941 р. втік до США, де в Новій школі досліджень він отримав посаду, і познайомився з Р. Якобсоном, який і здійснив на нього величезний вплив. Наступного ж року – один із засновників Безкоштовної школи підвищеного навчання (університет французьких інтелектуалів у вигнанні). Також він виконував обов'язки спеціаліста культури французького посольства. Після повернення до рідної країни, отримав докторську ступінь. З 1949-1950 рр. – помічник директора Музею де Гомм; з 1950 по 1974 рр. – керівник антропологічних досліджень, впродовж цих років за період з 1959 по 1982 рр. був обраний на кафедрі соціальної антропології у Коледжі Франції; а у 1973 р. – член Французької академії (а у році своєї смерті – 2009 – став її деканом); отримав приз Еразма.

Загалом, дослідники прослідковують два періоди його творчості: ранній – 1940-1950 рр., де Леві-Строс практично не суперечить самому собі – його методика цілком відповідає його поглядам щодо місця розуму і мови для дослідження міфологічної свідомості, історія грає тут тільки незначну роль. А вже в більш пізніх працях, починаючи з 1960-1970 рр. спостерігається певне внутрішнє протиріччя: його методологія не змінюється, а от осмислення – так:

спостерігається певне звернення до індивідуальної події, а також естетизація, натуралізація, звернення до музики, де структураліст бачить глибший рівень загального.

Леві-Строс більшу частину свого життя проводив за дослідженням міфу. Серед них перші датуються серединою 1950-х, а з початку 1960-х проводив розширену аналізу від південноамериканської міфології аж до Північно-Західного узбережжя, мистецтвом роздвоєних репрезентацій яких він цікавився ще двадцятьма роками до того.

Його наукові роботи посідають важливе місце серед чинних у галузі антропології. І досі, не зважаючи на вичерпність та велику критику структуралізму, праці К. Леві-Строса не втратили свою особливу цінність і значущість.

К. Леві-Строс був не лише професором філософії, вивчаючи питання якої; здійснював і широкі антропологічні дослідження, а й публічним діячем. І тут є потреба уточнити, що хоч він отримав освіту першої, однак в області другої був самоучкою. Однак даний факт не можна назвати великим недоліком, адже ця академічна необізнаність дала йому незалежність суджень та відкритість новим шляхам дослідження. Щоправда цей етнограф-американіст де в чому таки наслідує американській школі культурної антропології (Боас, Лоуї, Кребер і ін.).

Відомий французький культуролог і філософ М. Енафф наголошує на тому, що до антропології Клод прийшов, саме відштовхуючись від і оскаржуючи філософію. Тож на відміну від великої кількості тих, хто зараховував структуралізм до філософських дисциплін, сам Леві-Строс такої думки не дотримувався: «Леві-Строс відмовляється розглядати структуралізм з експліцитної позиції філософських висловлювань, і ця заява може дозволити йому вимагати не розглядати його роботу як перевищення його компетентності. А те, що специфічність його наукового матеріалу і методології ставить питання до філософії, зовсім не означає, що їх можна розглядати як філософію» (2, С. 13).

Більше того дослідник критикував експлуатацію понад міру структуралізму. Він чітко обмежує використання даного терміну лише певними працями, виділяючи у Франції лише таких «справжніх» структуралістів, крім себе тільки двох – Е. Бенвеніста, Ж. Дюмезіля, а поза межами країни хіба що Р. О. Якобсона, Е. Панофського.

Потрібно пам'ятати, що структуралізм являє собою лише один із методологічних підходів, який досліджує предмет з одного боку. Те, що його вважали потенційно таким, що інтегрується в філософію, було безперечно помилковим.

Серед французьких дослідників, що вважаються представниками даного напрямку, лише Леві-Строс відкрито вважав себе структуралістом. Тепер же переглянемо безпосередньо відношення до даного явища, звертаючи увагу на більш детальні речі.

1.4 Ідейні передумови структуралістського дослідження міфу

Е. Мелетенський зазначає, що незважаючи на те, що саме К. Леві-Строс зробив найвизначніший вклад в такий підхід до вивчення міфів, він мав певні нариси ще до нього. Серед таких персоналій можна назвати К. Г. Юнга та Е. Касирера, щоправда думки першого в деяких точках близько підійшли до Леві-Стросівських (однак поставали ще нерозгорнутими), а його аналіз відбувався у сфері психологічного (яку Леві-Строс аж ніяк не підтримував); а у другого – Касирера – мова про структуру мала в основному статичний, гештальтський характер, до того ж він не збагав і зв'язок між з соціальною комунікацією та символічною мовою в міфі. У Юнга є дещо схоже на структуралізм (до того ж і на теорію інформації), а саме – функціонування психічної енергії. Сам Леві-Строс досить різко критикує думку Юнга про те, що значення пов'язане з міфологічними темами – архетипами, порівнюючи це з хибами філософів-лінгвістів.

Увага як Е. Касирера, так і К. Леві-Строса сконцентрована на основі для розуміння шляху пізнання світу і механізмів соціокультурних процесів та явищ – проблемі відносин і зв'язків. Це досліджується в поняттях знака, символу і структури, хоча один знаходиться в сфері гносеологічної проблематики, а другий загалом досліджує суспільні явища орієнтуючись на структури ширшого плану.

Таким чином, використовуючи однакові поняття, вони розуміють по-різному феномен мови та міфу. З Касиреровим тлумаченням міфу як символічної функції певним чином узгоджується Леві-Стросове бачення міфу у якості функції свідомості. Перший досліджує смислову конструкцію вивчаючи усі можливі форми її прояву, серед них символічною є і міф (що є найповнішим проявом людського креативу), в той час як другий бачить міф як смислову конструкцію, яка стосується несвідомого.

Слід також зазначити про вплив Е. Дюркгейма, адже його погляди щодо колективних уявлень були впливовими не тільки на самого Юнга, французьку соціологічну школу, яка розробляла теоретичні проблеми переважно на етнографічному матеріалі, і вихованцем якої був Леві-Строс (відповідно і на нього), а через Ф. де Сосюра на всю європейську семіотику.

Та повертаючись до Юнга, можна помітити відповідність його співвідношення інстинктивного і свідомого, та Леві-Стросівського природи і культури. Якщо у першого ентропія відноситься до психічної енергії, у другого - до інформації. Вважається, що один мав величезне значення для іншого, і міститься великий шанс того, що саме через вплив першого, Клод прийшов до тлумачення міфотворчості як колективно-несвідомої діяльності. Не зважаючи на все це, останній дорікав першому за притримування точки зору щодо постійності архетипних образів та спадковості механізму передачі архетипів.

До першопрохідців структуралізму іноді зачисляють В. Я. Проппа, незважаючи на докори йому в формалізмі зі сторони самого Леві-Строса, що буде розглянуто пізніше. Щоправда він звертається не до міфів, а до казок.

Ж. Дюмезіль – наступний у списку попередників Леві-Строса. Він вважається одним із найбільших фахівців з порівняльної міфології індоєвропейських народів. Він ввів у наукові кола теорію трьох функціональної структури індоєвропейських міфів. В число заслуг цього міфолога входить ієрархічне бачення структури, присвячення їй функцій, звернення уваги на можливість проведення класифікацій та аналізу соціальної тріадної структурної моделі. Однак він не мав тої зацікавленості в структурній динаміці, способу диференціації міфів, що була у Леві-Строса.

Висновок до розділу 1

Таким чином у поглядах антрополога К. Леві-Строса спостерігається опора як інтелектуальний раціоналізм, так на мову і лінгвістичну методологію, французьку соціологічну школу з її заміною на форми соціальності і комунікативності трансцендентального суб'єкту, а також духовної ситуації у Франції того часу.

РОЗДІЛ 2. ОСОБЛИВОСТІ ЛЕВІ-СТРОСОВОГО ПРОЄКТУ

ДОСЛІДЖЕННЯ МІФУ

2.1 Критика формалізму

К. Леві-Строс критикує формалізм як метод аналізу перш за все через його неспроможність відтворити той емпіричний сенс, що однак стало його пунктом, від якого він відштовхувався. Сам зміст був втрачений. Зокрема критикувався сам В. Я. Пропп, як прибічник даного підходу. Він хоча й зробив великий вклад тим, що відкрив змінну величину змісту казок, проте його частою помилкою було прирівнювання її до випадкової складової, через що у того було безліч складнощів. Леві-Строс, на відміну від Проппа не вважає за потрібне відрізнити стійку функцію від мінливих персонажів, адже той не постає для нас як непроникний елемента, перед яким потрібно завмерти структурному аналізу. Він наголошує на необхідності більш глибокого дослідження задля знаходження за видимим розмаїттям відносин їхню певну стійкість форми, яка однак не означає неможливості взаємо замінюватись функціям. Пропп якраз також грішить стосовно останніх, адже деякі з тих тридцяти функцій, які він виділяє, насправді однакові, і можуть бути замінені просто однією функцією. Леві-Строс пропонує замінити формалістську схему Проппа іншою, структуралістською, що представляється у якості моделі-групи трансформацій невеликої кількості елементів, що нагадує матрицю з багатьма змінними, операції якої будуватимуться за зразком алгебри Дж. Буля.

Разом з тим Пропп відчуває те, що логічний план та абстрактні уявлення стоять насправді за атрибутами, що перш ним уявлялись довільними, беззмістовними субстратами, і доведення існування перших дало б змогу розглядати казку як міф.

Морфологія стає безрезультатною, якщо вона бодай якось не буде доповнена даними етнографії. Не можна вивчити спочатку граматику, а потім колись словник, адже це призводить до збіднення суті обох, і буде радше виглядати як якісь смішні спостереження, а не дефініції. Окремо, самі по собі,

вони не матимуть змоги виконати власне завдання. Так само стосовно формалізму: він звертається виключно до правил побудови речення, але не помічає словника, який не можна вивести із першого. І це як за думкою Леві-Строса постає основною його хибю, оскільки він має схильність недооцінювати між означуваним і означаємим відносини додатковості, що ще від Ф. де Соссюра вважається належним кожній лінгвістичній системі. До того ж все погіршується тим, що усну традицію бачать у якості способу мовного вираження, де різні рівні по-різному можуть бути аналізовані структурно. Однак, досі не можливим є такий словниковий аналіз.

Пропп, виділивши лише два рівні – функціональний (який вважає єдино має справжню морфологічну організацію) та аморфний (де містяться персонажі, їх атрибути, мотивування і зв'язки і, будучи схожим на словник, має вивчатись тільки історично і літературно-критично), по великому рахунку не врахував, що не зважаючи не те, що міфи і казки є модусами мови, для них властиве його гіперструктурне використання. Обоє створюють певну метамову, де всі рівні мають структурну організацію, що й дає змогу одразу відрізнити їх від романів та історичних повістей. Він пише, що мова і метамова, які, поєднуючись, створюють казки і міфи, можуть володіти рядом загальних для них рівнів; і все ж ці рівні постають різними; хоча слова і надалі будуть елементами мови, в міфі вони починають діяти як пучки диференціальних відносин; у плані класифікації ці міфеми розташовуються не на лексичному, а на фонематичному рівні, з тією лише різницею, що міфеми і фонемати належать до різних континуумів; схожість ж полягає в тому, що обидва континууми розділяються та синтезуються за допомогою бінарних і тринарних опозицій і кореляцій (10, С. 148). Проппівські абстрактні уявлення є по-факту Леві-Стросівськими міфемами, що виражаються словами мови.

Таким чином основною помилкою формалізму є ігнорування лексики при вивченні граматики, в той час як вони, незважаючи на належність відмінним рівням тексту, з'єднуються та взаємо перекриваються. У метамові у такому

разі водночас все синтаксис і все лексика. Й елементи будь-якого рівня підкорюються тут правилам.

2.2 Структура міфу

В дослідженні ж міфів має бути співрозмірність деталей, що може бути верифікована при протиставленні соціологічної інформації та тої, що підтверджується даними техніко-економіки, ботаніки, зоології тощо, так що перед нами постають фактори подвійної зовнішньої критики (що відповідають експериментам в природничих науках).

Важливо зазначити те, що даний спосіб дослідження не представляє собою лише методології; а необхідно має поєднуватися з психологією, антропологією, лінгвістикою та філософією. Важливу роль також у дослідженнях соціальних стосунків (зокрема міфів, як їхнього особливого поєднання) Леві-Строса грає мова, що постає як структурне утворення.

Таким чином, структура міфу виявляється перед нами як деяке взаємо розташування, впорядкування міфем; а сам міф є деяким примирником суспільних суперечностей. Його неможливо зрозуміти як об'єкт пізнання, відштовхуючись від картезіанського раціоналізму.

В міфах, як і в казках не має чужорідності, суперечливості їхній структурі. Навіть лексика не слугує тут виключенням. Це не «творча», а вже створена природа. Це даність із законами.

Структуралізм звертався зокрема до лінгвістики, що дало йому, інакше від дифузійнізму чи еволюціонізму, чіткіше уявлення стосовно системи спорідненостей, а також показала важливість взаємовідношення тем та героїв у міфах.

Навіщо Леві-Строс досліджує міфи? Відповідь на це питання тягне за собою інший термін – соціальні структури, що не виступають емпіричною реальністю, а знаходяться в межах позасвідомого, та постають у якості об'єктивних сутностей, що перебувають в світі, незалежно від свідомості

людини, проявляючись у соціумі лише неповно. І саме через міфи (ритуали, релігійні уявлення) нам надається можливість виявлення соціальних структур, тому що через перші людина хоче виправдати або приховати відмінність між ідеальним та реальним суспільством.

Сам Клод характеризує свій аналіз як «міф міфології». Але він, на відмінну від багатьох його попередників та сучасників не вважав структуру мислення людини давнини нерозвиненою. Навпаки, тут антрополог прирівнює її до сучасної людини, вважаючи високорозвиненою, і тою, яка має гармонійне поєднання чуттєвого й раціонального, що пізніше втратиться.

В міфах, як і в казках немає чужорідності, суперечливості їхній структурі. Навіть лексика не слугує тут виключенням. Це не «творча», а вже створена природа. Це даність із законами.

Антрополог виокремлював бінарні опозиції, на кшталт природа - культура, сухе-вологе, порожнє-повне, рослинне – тваринне, життя-смерть тощо, що дозволяє концептуалізувати і впорядкувати емпіричне сприйняття. Подолання першої протилежності виводить у сферу соціального, своєчасно відправною точкою чого є заборона інцесту, що вимушеним робить внутрішній рух, який виявляється у обміні жінками і встановленям чоловічих взаємин.

У дослідженнях несвідомих культурних систем первісних народів на Клода Леві-Строса вплинув передусім Р. О. Якобсон. Леві-Строс пише, що поступово, можна буде прийти до визначення «світу казки», що підлягає аналізу шляхом надання парних опозицій, що по-різному поєднуються всередині різних персонажів, які зовсім не є якимись нерозкладними сутностями, а, подібно до фонем, як їх розуміє Роман Якобсон, представляють собою «пучки диференціальних елементів» (10, С. 142), – а також складних явищ культури як жмутків відмінних властивостей, що стало ґрунтом його методу. Всі культурні системи життя первісних народів визначалися ним у якості мов як несвідомо функціонуючі системи, де певним чином робиться

передача інформації, обмін повідомленнями. Леві-Строс спирався на структуру в протиставленні історії, та на мову – суб'єкту.

Не можна сказати, що історія як така Леві-Стросом зневажалася, однак все ж він її критикував за суб'єктивізм, що поставав внаслідок надмірного зв'язку з індивідуальною свідомістю і суспільним середовищем вченого, через налаштованість на поверхневий шар подій. Це має наслідком геть уявну безперервність історії. Суто історичні і філологічні дослідження міфів в продовж своїх шукань приходять до безлічі версій і намагаються з-поміж них з'ясувати найправильнішу і найпершу. Однак, протягом цього, не стає зрозумілим, що міфи співвідносяться одне з одним через трансформацію, варіанти яких однаково викликають інтерес. Таким чином, описаний в тут метод поширює світло на те, що до того було незрозумілим, хоча, як вже було сказано, це не виносить його у розряд всезагального та єдиного.

До того ж не можна звинувачувати К. Леві-Строса в абстрактності. Такий докір не є правомірним. Це виступає передусім саме так, тому що в кожній науці є потреба, і навіть необхідність в абстракції, через її зобов'язання у власних дослідженнях визначати предмет. До того ж з-поміж даних, які вона бере до уваги, наука шукає ті незмінності, які дали б змогу їй скласти загальні підстави, інакше це буде схожим, і справедливо названим, ледачим емпіризмом. Також слід уточнити, що формалізація, яку передбачає абстрагування, не завжди означає формалізм.

Тож, як вже було сказано, дослідження міфів спочатку для Леві-Строса не було безпосередньою метою, а торкався він їх лише у контексті вивчення людини. На приклад, якщо ми поглянемо в працю «Елементарні структури спорідненості» 1949 року. Тут він використовує міфи для аналізу виникнення соціального життя, невід'ємним складовим якого є спілкування та обмін, що йдуть за деякими правилами. Оскільки людина представляє собою культурний феномен, вона потребує своєрідних актів обміну (зокрема й жінок). Він якраз здійснюється задля балансу у колективі: той, хто дає повинен отримувати у тій же мірі. Це такі собі «взаємини дарування», що представляють собою живі

зв'язки у контексті людства як єдиного цілого. Тут головною складовою постають знакові системи (що роблять речі комунікативними), де у вигляді речі та уявлення постають соціальні факти. Такими системами є правила шлюбу та взагалі споріднення як таке. Їх так само, як до цього природні мови, потрібно вивчати за допомогою структурного підходу. У дослідженні проблематики дарункових взаємовідносин, Леві-Строс не був першопрохідцем. В цьому контексті він спирається в основному на М. Моса, якого у даному випадку порівнює з Мойсеєм, який так і не приділив достатньої уваги несвідомому і обміну як символічній функції. Однак, якраз тільки там і знаходиться структура зовнішньої реальності, яка символічно сприймається. Щоправда, як помічає українська дослідниця О. І. Холохова «...взаємини дарування, хоча й стали центральним предметом досліджень К. Леві-Строса, але так і не отримали свого цілісного осмислення оскільки їх було редуковано до логічного принципу» (20, С.72).

Більше того, пізніше виявиться, що і тотемічне позначено таким же системам. Останні уможливають пізнання суті дії колективно-несвідомих ментальних структур. Для первісної культури найкращим її вираженням став міф. Саме він є одним із форм вираження структур несвідомого. Й він доходить до таких висновків, що прогрес відбувається від досвіду до міфів, а від міфів до структури; і що міф винайдений для пояснення фактів (30, С. 492).

Саме у пошуку справжнього, першопочаткового міфу і полягає головна помилка попередніх дослідників. Вони не вивчали всі його версії. Вони не прагнули використання «багатовимірних» систем.

Це було показано передусім у наступній статті – «Структуральне вчення про міф», що була опублікована ще в 1955 англійською мовою він, звинувачуючи Тейлора, Фрєзера і Дюркгайма, та феноменологію як таку у відповідно застарілості та безплідності підходів, пропонує новий: «Якою б не була гіпотеза, вибір зводиться до зведення міфології або до простих, або до грубих видів спекуляцій» (29, С. 428). І хоча на перший погляд може здаватися, що міф не дотримується ані правил логіки, ані каузальності, все ж

зустрічаються безліч схожих тем у міфах різних народів. Міф завжди фігурує частиною висловлювань, однак і є чимось немовним водночас. Міф є третім часовим посиланням, відмінним від *langage* і *parole* (у даному випадку спостерігається наслідування Леві-Строса Ф. де Соссюру, який у першій вбачав сукупність угод, прийнятих соціумом, а у другій саме говоріння суб'єктів). Він є внутрішньо супротивним: водночас говорячи про минулі події, воно пояснює не лише минуле, а також теперішнє, і навіть майбутнє. І цей його дуалістичний характер пояснює можливість його аналізу. Окрім цього він ще має третій вимір, що теж має лінгвістичну природу (і як такий він має складові елементи). Міф відрізняється від будь-якого літературного твору ще й в тому плані, що його не можливо спотворити поганим перекладом. Він має сенс, який не змінюється при зміні мови виконання. Він ніби існує окремо від мови. Які ж ці складові елементи міфу?

У самому міфові він вбачає лінгвістичну сутність, яку складає набір певних елементів чи одиниць – міфем, що їх назвав за аналогією з фонемами, морфемами і семантемами, що панують в лінгвістиці. Сигніфікативну функцію міфу якраз і складає поєднання цих міфем. Це і є його структурним, однак не смисловим наповнення. Вони виникають як наслідок поєднання бінарних і тринарних опозицій, при чому комбінуються такі елементи, які містять значення в плані мови. Це слова слів, що функціонують в плані мови та метамови одночасно. Міфемі знаходяться на більш високому рівні, аніж лінгвістичні елементи – реченнєвому.

Однак, в дійсності елементами міфу є не власне окремо відносини, а саме їхні пучки, зв'язки, адже лише так вони мають значення. Він проводить комбінацію цих пучків, внаслідок чого функціональну значимість набувають ці елементи. Відношення виявляються діахронічно через віддалені проміжки часу. Якщо їх поєднати, тоді міф реорганізується згідно з нової часової системи, що відповідає такій, яка є одночасно діахронною (інтегрує характеристики *langage*) та синхронною (інтегрує ознаки *parole*).

Хорошим проясненням може слугувати нотна партитура. Якщо ми нічого не знатимемо про неї та намагатимемось розшифрувати ноти однієї вертикальної лінії – це і буде пучок відносин: «Міф буде розглядатися так само, як партитура оркестру, хибно представлена як однолінійна серія і де наше завдання - відновити правильну диспозицію. Як ніби, наприклад, ми зіткнулися з послідовністю типу: 1,2,4,7,8,2,3,4,6,8,1,4,5,7, 8, 1, 2, 5,7,3,4,5,6,8 ..., завдання полягає в тому, щоб скласти всі 1, усі 2, 3 і т.д.; результат - діаграма:...» (29, С.432).

Дану стратегію він застосовує до різноманітних міфів: серед них і загальновідомий давньогрецький міф про Едіпа. Леві-Строс ілюструє це у вигляді таблички з чотирма стовбцями-пучками відносин, який можна читати ніби у двох вимірах в залежності від наміру: для розповіді – ряди зліва направо і зверху вниз –діахронічний вимір, для понять – лиш стовбці зліва направо – синхронічний вимір. Кожен стовпець містить кілька відношень, що мають щось спільне й належать до одного набору. У даному прикладі – це набір: переоцінка кровних стосунків, недооцінка кровних відносин, заперечення автохтонного походження людини, ствердження автохтонного походження людини, причому четверта колонка до третьої відноситься, так само як друга до першої. Далі Леві-Строс переходить до подібних міфів інших народів. Так він говорить про індіанську версію. Таким чином, у дослідника немає необхідності шукати першопочаткову версію, а важливими стають всі наявні версії, жоден з яких не має бути упущеним. Кожна версія міфу – окрема «двовимірна» таблиця, що в жодному разі не є ідентичною, разом вони будуть розташовані у тривимірному порядку. Таким чином уможлиблюється три варіанти прочитання – не лише зліва направо, зверху вниз, але перша-остання і навпаки.

Автор упевнений на всі сто відсотків, що логіка предків відрізняється не скільки поняттями кращий-гірший, скільки предметом аналізу: «Таким же чином ми можемо показати, що в міфі використовуються ті самі логічні процеси, що і в науці, і що людина завжди мислила однаково добре, що

поліпшення полягає не в нібито прогресі свідомості людини, а у відкритті нових речей, до яких вона може застосувати свої незмінні здібності» (29, С.444).

Аналізуючи міфи, Леві-Строс доходить до висновку, що він як правило містить опозиції, які поступово завдяки медіації прагне усунути. Два протилежні терміни без посередника завжди мають тенденцію замінюватися двома еквівалентними термінами, які дозволяють третього в якості посередника; тоді один із полярних членів і посередника замінюється новою тріадою і так далі. І у такому разі отримується кореліції на повздовжній та поперечних осях. Одними з прикладів таких медіаторів, Леві-Строс називає американський цикл з Ash-Boy та індоєвропейський з Попелюшкою: обоє посередники між чоловіком і жінкою; господарі роси та тварин; уособлюють соціальні мости (шлюб високого із низьким класом). Таким чином спостерігається паралелізм, що не можливо пояснити запозиченнями, оскільки вони симетричні, але перевернуті в усіх деталях. Така ж ситуація спостерігається і в міфах.

Розглядаючи міф як сукупність варіативних різновидів, він виводить його формулу: $F_x(a):F_y(b) = F_x(b):F_{a-1}(y)$, де, з урахуванням двох елементів та їх функцій, зазначено, еквівалентність ситуацій, коли вони обернені, за таких умов, що, по-перше, один елемент замінюється протилежним; по-друге, можлива інверсія між їх функцією та елементовим значенням.

Таким чином варіативність міфу несе за собою важливу місію – виявлення його структури: синхронно-діахронічну, тож може читатись і так і так. Міф має нашарування, що можна помітити завдяки його видозмінам, що не є ідентичними, що дає в свою чергу новий варіант прочитання. Метою міфу служить подолання протиріччя, що намагається вирішитись медіатором, але тільки і породжує нові його варіанти. Незважаючи на цей постійний видозмінний ріст, його структура є суцільною. Він є вищим рівнем феномену мови. За таким же принципом він розглядає міфи в іншій його статті «Чотири міфи про Віннебаго. Структурний ескіз» (перший – «Двоє друзів, які

реінкарнувались: виникнення чотирьох ночей» -- розповідає про двох воїнів, що вирішили пожертвувати власним життям заради спільноти і здолавши в потойбічному світі випробування, перетворюються на Землю; другий – «Чоловік, який повернув свою дружину із країни духів», де герой, шукаючи дружину й пройшовши у підземному світі випробування разом з нею перетворилися; третій – «Мандрівка привида в країну духів, як сказано в медичинському обряді», у якому учасники медичного обряду помирають і знову ж таки долають у світі духів випробування, здобувши право на перевтілення; останній – «Як сирота повернув до життя дочку ватажка», у якому розповідається про смерть дочки племінного ватажка в наслідок захоування в сироту, який пізніше, аби її повернути, здолає випробування в світі духів в будиночку Землі, де вона загинула. Останній відмінний лише логічно, а не історично, тому що пара протилежностей в ньому інакша. Він містить розкол на дві частини: надлишок проти відсутності, а герой за здібностями не дуже талановитий, в той час як решта міфів – звичайне життя проти надзвичайного, а персонажі талановиті. Леві-Строс, відстоючи свою думку про хибність припущення міфо-культурної кореляції, намагається примирити труднощі останнього міфу, а саме: 1) суспільство в міфі стратифіковане лише тому, що є два опозиційні герої, але обох їх можна одночасно розгледіти з природо-культурної позиції, через що маємо логічну структуру, яка складається з співвідношень та протиставлень; 2) на піднесене становище жінок антрополог припускає, що надзвичайні негативні люди не здатні ні жити, ні померти, тому оповідь має бути вивернутою, через що маємо доньку ватажка; 3) події розгортаються на Землі, а не в країні духів, на що антрополог відповідає, що оскільки герої страждають від прихованості почуттів, привид дівчини стає надмертвим і щоб герої могли пройти, вони мусять припустити опозицію життя-смерть). Пізніше до першопочаткової версії формули Леві-Строс повертався лише рідко (наприклад, «Тотемізм сьогодні», «Структурна антропология II», «Гола людина», «Надане слово»), а

потім лише коротко і побіжно, щоправда у праці «Ревнивої горшечниці» канонічну формулу він використовує широко і чітко.

У іншій чотирьохтомній праці «Міфологіки» (1964-1971 роки), де мається єдине звернення до формули, що там швидше дається лише як наголошення на тому, що він від неї не відвертався. Тут як зразок для міфу він вже більше звертає увагу на музику (хоч і певні аналогії, як вже було підмічено, спостерігаються і раніше), що пов'язано з ідеєю відображення несвідомих структур не лише у міфах, а також і в музиці. Навіть у назвах глав він використовує музичні терміни. В цілому тут він багато в чому повторює свої попередні ідеї: і стосовно відображення міфом первісної логіки, і стосовно трансформацій міфу. Мова є кодом першого порядку, міфи – другого. Музика (як і він) має свій варіант трансцендентування мови; вони ставлять нас перед віртуальним об'єктом. Вона завжди йшла шляхом між естетичним сприйняттям та логічним мисленням. Саме вона знаходила рішення аналогічних в міфах проблем, що у ній поставали, а Вагнера він називає міфологічним музикантом, батьком структурного аналізу міфів, який в свою чергу нагадує партитуру. Як і музика, міф не сліпо слідує часу, адже обидва потребують часу тільки для того, щоб його спростувати, схожість першої на другу проявляється її подоланням антиномії історичного часу, що спливає і структури, що перебуває (8; С. 23-24). Обидва містять подвійний зміст: зовнішній (історичні події, безмежна послідовність фізично реалізованих звуків) та внутрішній (психофізіологічний час слухача), але в музиці дані змісти вдвічі ускладнюються. Хоча міф, на відміну, не звертається до фізіологічного часу і у нього немає автора. Задум обох здійснюється завдяки і в слухачах. Леві-Строс перших порівнює з диригентами, а слухачів з мовчазними виконавцями. Музика відмінна від інших мистецтв: вона користується власними виразними засобами, що не мають альтернативи у використанні, вона не зустрічається в природі (окрім таких винятків як випадкових шумів). Якщо живопис останнім часом все більше відходить від мови як системи значення, музика її використовує, не зважаючи на те, що в неї

є власна. Вона, на відміну від решти видів мистецтва може виходити за рамки, за які ті бояться вийти: як з боку культури, так з боку природи (міф ще просто удає це). Він наголошує на існуванні ізоморфізму між міфічною та музичною системою у цьому плані. Обое мають хорошу організацію в собі та використовують власні механізми (інструменти та схеми) задля показу особі фізіологічну та соціальну вкоріненість, бере нас за нутро та групове начало відповідно.

Разом з тим міф є чимось, що знаходиться по центру лінії, що простягається від буденної мови до музичної. Тут він зізнається у більш доцільній аналогії з музикою, а не з мовою, як це було в попередніх його роботах.

Розпочинаючи своє дослідження в перших двох томах з південноамериканських міфів, мін доходить до півночі та північно-західної території Америки. Дослідники відзначають складність його вибагливого і величезного аналізу, що включає в себе не тільки такий тонкий термін як опозиція, а й кон'юнкція, диз'юнкція, ідентичність, різниця та інверсія. Він не слідує лінійному пересуванню, часто перескакуючи на раніше розглянуті міфи.

Але Е. Мелетенський тут помічає паростки формалізму (зміст міфу втрачає таке вирішальне значення він передається різними кодами, співвідношення яких передусім і береться до уваги), який структураліст сам же і критикував.

Леві-Строс протиставляє іноді міфічній метафорі синекдоху, метонімію (зокрема опозиція з останньою властива трансформаціям міфів завдяки інверсії).

Слід сказати, що для даного антрополога важливим також є й замикання ряду трансформацій, що може показувати правильність аналізу (наприклад, гвіанські міфи про чудесне подружжя). Як характеристику міфу він не раз помічає порушення (у якості нестриманості, жадібності) у відносинах як між людьми, так і між людьми та тваринами.

Важливим пунктом у поглядах Леві-Строса на міфи є те, що на його думку вони існують у суспільствах без писемності, адже позитивне знання не таке сильне як уявлення. Так, не маючи ще достатньо першого, первісна людина заміщувала цю відсутність міфами. Цього не скажеш про сучасне суспільство, адже його позитивне знання сили уяви, так, що та не може досягнути світ, який перед нею постає і не має іншого виходу, крім звернутися до міфу знову, який стає єдиним інструментом спілкування для фізиків з не фізиками.

Таким чином, міф для даного структураліста є сферою несвідомості, він є засобом вирішення протиріччя. Леві-Строс показує, що той не є чимось свавільним, неорганізованим, а містить внутрішню логічну однорідність змісту, розкриття якого постає як вічна трансформація, що, однак, не заважає досягнути його. Суто логічні зв'язки постають причиною сюжетно-синтагматичного. Міфологічне мислення, що є принципово метафоричним (так що одним міф може слугувати метафорою іншого), користується обмеженим набором засобів. Його елементи конкретні, пов'язані з безпосередніми відчуттями, з чуттєвими властивостями предметів, та бути медіаторами образів і понять, чуттєвого і умоглядного. Міф, трансформуючись у свої варіанти, розгортається спіралеподібно. Цілісність міфу проявляється скоріше у якості проекту, але не його наявного стану. Як і музика, міф є певним подоланням часу. Так, він є тим, що перемагає протиріччя дискретної структури та лінійного безперервного часу. Він, як і музика, будучи з нею певним чином символічно зближеними, створює психологічний час слухача; відношення виконавець-слухач змінюється.

А як складаються справи з подальшими періодами розвитку культури? На це питання можна ввести однозначну відповідь, що для Леві-Строса історичний поступ пов'язувався з деміфологізацією, тож він не мав схильності надто розповсюджувати свої висновки на пізніші епохи людської історії, окрім хіба праці, посвяченої сонету Бодлера «Кішки», написаної разом з Р. Якобсоном. Не зважаючи на такий підхід Клод одразу дає зрозуміти про незмінність своїх поглядів, адже порівняння лише показує наявність спільної

категорії: зближення міфу і поетичного твору не заперечує їх розмежування. Кожен поетичний твір вже містить в собі свої власні варіанти, організовані по осі, яку можна уявити собі як вертикальну, бо вона сформована з рівнів, які накладаються один на одного - фонологічного, фонетичного, синтаксичного, просодичного, семантичного тощо. Міф же може вивчатися на одному тільки семантичному рівні. Варіанти міфів на відміну від поетичного твору створюється на семантичному рівні завдяки «горизонтальному» зрізові (9, С. 98). В даному творі він аналізує такими ж самими прийомами, що і міф сонет, де віднаходить образи міфотворчого типу.

Висновок до розділу 2

Так чи інакше К. Леві-Строс усвідомлював особливість міфологічного мислення на глибокому рівні, знаючи яке велике значення воно має у пізнавальній та практичній сферах, що було, мабуть найістотнішим його досягненням. Кожна міфологічна система має двоїстий характер. В ній розповідь розташовується як в часі, адже міф постає передусім як послідовність подій, так і разом з тим поза часом, оскільки значення міфу постійно залишається актуальним. Що і пояснює Леві-Строс завдяки своїм схемам, які відповідають концепції, згідно з якою хронологічна послідовність подій розчиняється у позачасовий матричної структурі, що має стійку форму. Більше того перестановки функцій виступає певним шляхом їх субституції. Було прослідковано еволюцію його поглядів.

РОЗДІЛ 3. КРИТИКА І ПЕРСПЕКТИВИ ЛЕВІ-СТРОСОВОЇ КОНЦЕПЦІЇ МІФУ

3.1. Структуралістські дослідження міфу після Леві-Строса

Звісно, у даному напрямку Леві-Строс був не єдиним, хто цікавився темою структурного підходу і в межах структуралізму спостерігається не один підхід до вивчення міфу. М. Фуко, Ж. Лакан, Л. Альтюссер, Р. Барт представляють собою менш вдаль поширення даного методу на іншій області (історія, психологія та література). Цікавим фактом є те, що К. Леві-Строс у поглядах М. Фуко спостерігається в концепції смерті суб'єкта і в побудові дискретної моделі історії.

Р. Барт – французький структураліст, чий погляд значно відрізнялись від Леві-Стросівських, хоча б тому, що перший неодмінно вірить в існування міфів і сьогодні (другий же констатує факт заміни міфології політикою). Прикладом можуть слугувати політичні міфи, появу яких автор пояснює в своїй книзі «Міфології» (1957). Так, завдяки міфам ідеологізується історія. Якраз саме нинішня епоха є зразком більшої міфологізації. Проте структураліст не зміг побачити ту відмінність між двома «видами» міфів. Даний дослідник починає з роз'яснення та поширення ідей Леві-Строса, проте тут же відвертається від нього, визнаючи значимість історії та легітимізації формалістичного підходу щодо міфів. Досить цікавим видається пропозиція Р. Барта щодо зроблення штучного міфу як третинної семіотичної системи. Але Леві-Строс особливо проглядається у статті «Введення в структурний аналіз описових текстів», де надається перевага логічній структурі над хронологією. Так, він каже, що реальність певної сюжетної послідовності полягає не в тому, що вона відтворює відомі події в їхньому «природному» притриманні один за одним, а в логіці, яка впорядковує дану послідовність, ніби ризикуючи задля того, аби нарешті цілком запанувати; інакше кажучи, можна говорити, що витік, який визначає генезу всякої сюжетної послідовності, – не в самому спостереженні над дійсністю, а в примусовості

модифікувати і побороти саму первинну дану людині форму, яка є формою повтору: за самою своєю суттю сюжетна послідовність є таке ціле, де нереальні ніякі повторення; сама логіка – разом зі всім оповідним текстом – тут виконує емансипативну функцію (3, С. 231).

Е. Ліч серед сучасників Леві-Строса залишався найбільшим прихильником до його думок, що відверто це і заявляв. Він написав навіть невеличку книгу про нього під назвою «Клод Леві-Строс», яка ввійшла до серії «Сучасні майстри» (1970). Однак, це надмірно спрощує ситуацію, адже його ставлення мало складну природу. Він хоч і симпатизував, однак не був апологетом Леві-Строса. В полеміці з колегами (в числі яких М. Фортес, Дж. Гуді, О. Річардс) обрав його сторону з розрахунковими цілями, що проявилось в доповіді 1959 р. Сам Леві-Строс дуже цінував та використовував матеріал Ліча, маючи від того реакцію полемічно-доброзичливу. Пізніше, їхня симпатія збільшується, при організації (зокрема й Лічем) приїзду Леві-Строса в Лондон для читання лекцій на честь Хакслі в 1965 р. Також той написав введення (де був тлумачем і захисником) до публікації доповіді антрополога щодо проблем вивчення систем спорідненості. Зацікавленість Леві-Стросом була зумовлена прагненням усунути методологічні слабкості тодішніх антропологічних підходів, що були у Великій Британії. Передусім йому подобалась задумка, що для дослідження суспільства і культури пропонувала застосування методичної математичної статистики і кібернетики. До того ж йому не симпатизувала популярне на той час упередження проти вивчення змістовної сторони первісних вірувань і ритуалів. В цілому, у ряді власних праць Е. Ліч був з Леві-Стросом досить співдружним.

Це можна і спостерегти в тлумаченні понять метафори і метонімії, і у тому як він користується терміном трансформація, який вживає у контексті форм комунікації, яка є властивістю ментальних фрагментів, що служать засобом для відтворення актів мислення в свідомості первісного суспільства. Хоча й він не цілком підтримує антрополога, кажучи, що спроба застосувати таке розуміння трансформації була зроблена не зовсім вдало, але основна ідея

зберегла своє значення (11, С.81). Логіка бінарних опозицій, які ним були також запозичені від К. Леві-Строса (хоча це і його винаходом не можна назвати), охоплює всесвіт і вони функціонують як системи самоопису з надмірним принципом, який є трансформативним, також у нього перетворюються у внутрішній світ свідомості. Ліч погоджується з вступанням бінарних опозицій в якості елементів коду в ритуалах та міфах, хоча й не факт, що це завжди так. Але він не обходить теми міфу, вважаючи, що цей зовнішній світ (сутність) є певним носієм послання. Свідомість людини окрім виступання в якості дії чи її утримання, також може бути в якості зовнішнього спостерігача, що і приховано в міфі. Ліч слід за Леві-Стросом поміщує його у контекст музики (через опис музики Бетховена, прирівнювання міфу і музики у знищенні часу), але й робить це, як пишуть дослідники, занадто логічно та алегорично. Також слід за Леві-Стросом він іде й у його порівнянні з естетичною перцепцією та прикрасою логічної думки. Міф виправдовує обряд і є носієм послання; це йде певною даністю, яка характеризується як наративна (що знаменує розрив з реальністю) і створена логічно-образними інструментами з позиції зовнішнього спостерігача (роль форми зв'язку з чим в первісному мисленні відігравав тотем), по відношенню до якої множинним (не єдино-унікальним) є життя. І всі подальші операції з міфом ведуться щодо цієї позиції. Він шукає комунікативну свідомість в контексті, що складається з фрагментів (між ними – відносини розподілення, які обіймають ціле поле мислення, який виробляє комунікацію) – згущень культури в знеоформленні яких і полягає його антропологічна герменевтика. Тож такі фрагменти, наприклад, як ритуали відтворюють мислення первісних людей.

Саме завдяки Лічу видозмінені ідеї Леві-Строса стали тими, за допомогою яких відбулася реабілітація класичних проблем дослідження перших типологізацій та взагалі мислення людини минулого, міфу і символічної логіки ритуалів.

Незважаючи на вищесказане, між двома антропологами все ж таки були серйозні розбіжності (наприклад, рівень абстракціонування: Ліча цікавить

конкретика (людина, суспільство) чи спорідненість з функціоналістською традицією). Він також докоряє в певній упередженості способу дослідження Леві-Строса. Ліч звинувачував його передусім в складності, надмірній ерудованості, а у постановці проблеми не звертає увагу на релігійну установку, яка вимагає згущення.

Подібне пише і Дж. Дж. Фокс, відвідавши його лекції, і прокоментувавши надзвичайну зацікавленість студентів, однак їхнє водночас не розуміння викладеного матеріалу: «Коли лекція закінчилася, по-іноземному, я спробував запитати у деяких французьких студентів, які сиділи зі мною, чи зрозуміли вони те, що представляв Леві-Строс, але я не міг знайти нікого, хто стверджував, що зрозумів» (25, С. 302).

Цікавою персоною у даній сфері є А. Ж. Греймас, що пробує думки К. Леві-Строса поєднати з В. Я. Проппом, зокрема в сфері міфу.

Послідовником А. Ж. Греймаса був Ж. Курте, що семіотично прочитав Леві-Строса. Заперечуючи визначення тільки структурною організацією парадигматики, гомологічних кодів, які насправді потребують ще й етнографічного значення, він каже, що Леві-Стросівське змішання лексики і міфології не дозволяє нормально формалізувати його теорії. Курте прагне нарративізувати його методикку завдяки оповідній граматиці Греймаса, для чого необхідно зберегти лише як фон опис кодів, між протидіями включити третій член – персонажа, тематичну роль, й зужитковувати Леві-Стросівський імпліцитно діахронічний план. Це дає змогу використання елементів символічної логіки – пропозицій типу як відносин між протидіями.

Слідуючи В. Проппу, А. Ж. Греймасу та Ж. Курте П. Ларівай у власній роботі «Аналіз (морфо)логічний оповіді», шукаючи послідовності використовує маневр трансформації Леві-Стросівського структурного методу, доходячи таким чином до схеми, що описує елементарну послідовність, що властива оповідним жанрам і складається з п'яти частин. Між протилежними – початковою (поганою) і кінцевою (доброю) – ситуаціями спостерігається наступна послідовність: кваліфікація, твердження, підтвердження (що схоже

на поділ Греймаса на кваліфікаційне, основне та прославляюче). Хід оповіді йде за допомогою трансформації. Його схема у дещо трансформованому вигляді поширена у сучасному літературознавстві.

Так само від Проппа відштовхується французький структураліст К. Бремон. Описуючи послідовність казки (що має три елементи: початкова ситуація, дія та результат), він зазначає на логічності та можливості альтернативи. Вирішальне значення надає бінарності.

Вздовж структурної етнології йде етнограф Е. Станнер, який хоч і критикує Леві-Строса, однак показує структурну єдність генетично зв'язаних ритуалів та міфів. Близько до структуралізму підійшов М. Гріоль з його учнями.

Цікавий варіант модифікації та застосування Леві-Стросової формули пропонує М. С. Моско, який підкреслює переважне її нехтування іншими дослідниками. Особливу увагу він звернув на останню частину формули: fa-1 (y) та пов'язані з нею проблемами, які в основному спричинені різними Леві-Стросовими методами аналізу та порівняння міфів між культурами, тобто подвійним поворотом остаточного члена, що виходить утворенням трансцендентних дедукцій міфів відмінних культур. Він пропонує методологічну альтернативу, що має потенційно підвищену обґрунтованість та строгість -- $fx(a) : fy(b) :: fx(b) : fy(a)$ або $X' : Y'' :: Y' : X''$. До того ж висуває пропозицію розширення сфери застосування даної формули аж до неміфічних етнографічних матеріалів. При цьому всьому зміст міфічного неміфологічного «тіла» культури може цілком відрізнятись, але вони матимуть симетрію форми, що аргументує погляд на соціокультурні системи як на цілісність і уможливорює систематичне порівняння таких систем.

Та є підстави вважати, що Леві-Строс був у ряду з тими персоналіями, хто справив найбільший вплив на французького філософа П. Рікера. Структуралізм на його погляд також не є філософією; він постає наукою, яка в процесі дослідження абстрагується від суб'єкта. Тут розуміти – не означає опановувати змістом. Структуралізм власне, використовуючи соссюрівську

категоріальну систему безвідносно до мислячого суб'єкта, стає анти-ідеалістичним, анти-рефлексивним, і анти-феноменологічним інтелектуалізмом.

У своїх працях він спирається в тому числі на структуралістські дослідження Леві-Строса. Особливе місце тут займає його розуміння синхронії і діахронії. Однак, як і Леві-Строс, він вважає, що даний підхід дає свої плоди лише в наукових дослідженнях певного штибу, більше того його слід комбінувати з іншими підходами. Однак, серед структуралістів ця постать була не єдиною його опорою, слід згадати ще лінгвістичне вчення Ф. де Соссюра (розрізнення *langage* та *parole*). Його позиція нагадує у тому числі Р. Якобсона, стосовно слідування у мовленні стилістичних, лексичних, фонетичних, синтаксичних правил. Як об'єктивний і екзистенціальний типи мислення структуралізм і герменевтику слід поєднати. Перший є примусовою сходиною до розуміння другого.

Таким чином П. Рікер вважає за необхідне збагачуватися і вивчати здобутки структуралізму, адже без останнього неможливою була б герменевтика. Він про це пише так: не може бути структурного аналізу, без герменевтичного розуміння смислового перенесення; без непрямого набуття сенсу, що утворює семантичне поле, виходячи з якого і можуть бути встановлені структурні гомології; так само, не існує герменевтичного розуміння без зміни структури, порядку, в яких символіка здійснює означуване (17; С. 131).

Герменевтик пропонує розглядати структуралізм у якості антитези історизму (який розглядає все, прагнучи побачити зародження його та еволюції), а точніше тому як останній бачить практики.

Не дивлячись на те, що більшість англо-американських антропологів недовірили до структуралізму (через абстрактні моделі та дедуктивне мислення, неможливість емпіричної перевірки), Р. Нідхем, що був оксфордським антропологом і навчався у Жоселіні де Йонга (що знаходиться в Лейдені) і не зважаючи на те, що з самого початку дослідник мав деякі

застереження, все-таки вважається ще одним з перших представників Леві-Строса у Великобританії. Якщо ж говорити про самого Леві-Строса, то він відкидав інтерпретацію власної теорії спорідненості цього антрополога (що можна помітити у передмові до англійського видання праці про спорідненість). Структуралістська ідея про класифікацію та спорідненість надалі продовжувала розвиватись Нідхемом в інноваційних напрямках, щоправда вже не посилаючись на Леві-Строса. Нідхема можна назвати представником більш нідерландського, ніж французького напрямку структуралізму та орієнтацією на Південно-Східну Азію.

К. Буррідж описує культури як такі, що знаходяться в рамках структуралізму, тож проводячи опис австралійців та інші групи людей, Буррідж вписує їх у структурні рамки. Він навчав студентів мислити як це роблять структуралісти, причому потрібно було обережно передавати оригінальну концепцію неушкодженою, не додаючи свої власні суб'єктивні інтерпретації. Те, що Буррідж стверджував, допомогло подолати розрив між корінними та некорінними народами і стали частиною антропології. Про його заняття студенти говорили так «Ми витрачаємо час на пошук протилежностей та перевірку статусу та престижу. Нас вчать, як шукати основні структури в соціальних інститутах, таких як системи обміну, бенкети, чаклунства та чоловічі клуби. Ми вивчаємо коди, за допомогою яких можна досліджувати соціальні групи зі структурної точки зору. Доктор Буррідж розповідає нам про таких структуралістів, як Клод Леві-Строс та його власного вчителя Е. Е. Еванс-Прітчарда» (24, С. 256).

Необхідно зазначити, що запозичення ідей та визнання самого Леві-Строса відбувалось не лише на теренах зарубіжних, а й вітчизняних. Вже згадана українська дослідниця С. М. Гатальська відзначає заслугу структуралістського підходу до міфу, зокрема Леві-Строса, що відмінно спромігся «...виявити інтелектуальну придатність міфу до класифікацій й аналізу, пояснивши, водночас, ті його специфічні риси, які наближують його

до мистецтва» (6, С. 174). Саме він і легалізує, і намагається водночас заповнити культурно-соціологічний і часовий розрив.

Про важливе місце в дослідженнях культури структурного методу говорить і В. В. Приходько, адже воно є аісторичним, позачасовим, відсилає до розмови, а не до тексту як такого, що є важливим пунктом для неписьмених народів, і дає змогу виявити різноманітність, не визначаючи при тому тотожних елементів. Він підкреслює доречність застосування Леві-Стросової метафори оркестру, гри різноманітних культур власних партій однієї мелодії, що виражає схожість культур у відмінності.

3.2. Критичні зауваження до Леві-Стросової позиції

Перш ніж приступити до критики, слід вказати на те, що Леві-Строса не можна назвати заядлим догматиком. Йому властивий вчений самоаналіз та самокритика. Так, у своїй роботі він пише, що з самого початку «Міфологічних досліджень» він знав - більше, ніж будь-хто інший, - про дуже невизначене значення, яке надавав певним термінам: симетрія, інверсія, еквівалентність, гомологія, ізоморфізм; що у такій новій галузі він пройшов через проби і помилки; те, що деякі опозиції, навіть справжні, не завжди мають ту форму, яку він їм надав; інших, можливо, не існує, але він каже, що задоволений – він мав рацію в значній кількості випадків (27, С. 186).

Людина не може завжди вирішити щодо переходу між варіаціями міфу і це насправді серйозне питання чи можливо виявити структуру трансформації що безперервно перебудовується маленькими кроками з сукупності, взаємопроникність яких змушує припустити, що тут великі міфічні теми є лише як фрагменти. До того ж наглядно видно, що є необмеженою кількість обраних кодів, через що і вибір осей має суб'єктивний характер. Важливо зазначити, що він не вбачає в виникаючій з бінарної природи мислення подвійної організації універсального феномена, про що також відверто й заявляє.

Тож, якщо говорити про критику, то з нею Леві-Строс зіштовхнувся ще за життя. Він дебатував з різними ерудитами, серед яких передусім виділяється відомий Жан-Франсуа Ревель.

Дещо не погоджуються з Леві-Стросом феноменологи. Так Ж.-П. Сартр (першочергово – його праця «Критика діалектичного розуму» 1960 року), який заявляє, що саме в подоланні застійних структур людина передусім і проявляє себе, розкриття чого не дає його підхід. Він не погоджується з антиісторизмом, зокрема і незмінністю людської культури, поглинанні суб'єкта структурою. Даний антрополог унеможлиблює намагання філософського осмислення існування суб'єкта в структурі як порядку, на що, звісно структураліст зазначив, що він використовує поняття структуралізму як метод, а не як філософію. До того ж у своїй лекції у коледжі Леві-Строс наголошував на певній правомірності історії. Та Сартр її бачить як єдиний потік, в той час як антрополог приписує більше множинний, дискретний характер. Якщо останній вважає мову за головну умову мислення та практики, перший – як проявлення непрактичного. Хоча Сартр таки розглядає можливим використання структури у єдності суб'єкту, якщо увага приділятиметься не конструюванню людини структурами, а дієвості. Тож не можна сказати, що погляди двох дослідників були однозначно різними. До того ж Леві-Строс не відхрещується від поглядів Сартра, а дивиться на них як на доречні об'єкти етнологічного дослідження сучасного йому суспільства. Багато хто відмічає умовне протиріччя Сартра та Леві-Строса, адже їхня полеміка багато де є лише на рівні відповідей, а не найзагальнішої сфери проблематики.

Інший же французький феноменолог – М. Мерло-Понті, хоча й був йому другом, однак ці відносини не завадили проявленню критики. Він протиставляє суб'єктивізм традиційної соціології його структурній антропології. Так, у роботі «Бесіда з Мадлен Шапсаль» він зазначає, що тоді, коли антрополог залишив Європу і вирушив до Південної Америки на пошуки симпатичних йому товариств, він прагнув безпосередньої краси, невинності і

природи, діючи як поет чи бунтар. З цієї авантюри, як, втім, і з будь-якої речі, можна зробити філософію (15, С. 32).

Е. Мелетенський підмічає деяку ідеалізацію Леві-Стросом архаїчних племінних колективів, що відповідають суспільному договору, у стилі Ж.-Ж. Руссо, а саме ідеалізує він первісну логіку, що маючи чуттєву конкретність, стала класифікуючим та аналізуючим знаряддям, раціональним освоєнням світу, породила цивілізації. До того ж він іноді плутає бінарні опозиції власне його розмислів та бінарні опозиції поглядів самої первісної людини. Зокрема його опозиція культура-природа, що у мисленні аборигенів не була так чітко диференційованою. Тож у міфологічному мисленні немає однозначно радикальних абсолютно всіх опозицій.

Як відомо, К. Леві-Строс притримувався крайньо антиісторичних поглядів. Цей погляд не підтримувався багатьма, зокрема – вже згаданий А. Ж. Греймас, який вважає, що історія має важливу роль: вона фіксує системи та зменшує вірогідність прояву випадковості.

А. Дандес і Г. Вейнріх звинувачували у надто великому слідуванні Леві-Строса структурній лінгвістиці. Сюди можна приєднати М. Ізарда «Леві-Строс» (2004 р.). Не слід оминати увагою двотомник Ж. Пуйона і П. Маранда «Обміни та комунікації: суміші, запропоновані Клоду Леві-Стросу» (1970). Взагалі, подружжя Маранда показали обмеження застосування Леві-Стросової формули до міфу, адже медіатор може зазнати невдачі або бути взагалі відсутнім. Натомість вони розширили сферу її застосування аж до різних фольклорних жанрів. П. Маранда спробував прирівняти структуру міфу до «атома спорідненості». Окрім подружжя Маранда, формулу Леві-Строса прямо використовувалася небагато, при чому завжди в межах якогось виду оповіді (М. П. Керолл, А. Ж. Греймас, А. Купер, Б. Меззадрі Е. Ліч, П. Гейг і Ф. Гарарі) або з суворою математичними властивостями формули (Дж. Петітот).

Різну ступінь сумнівного захоплення та відвертого скептицизму щодо поглядів К. Леві-Строса виражають П. Уорслі, М. Дуглас, Н. Ялман та С.

Андревський. Останній, наприклад категорично зречується такого підходу як «божевільного».

Пітер Уорслі в одній із своїх робіт «Тотемізм Грут Айленда та Тотемізм сьогодні» висловлюється досить таки критично: для вивчення людської культурної діяльності зазвичай механічні аналогії користуються маніпуляціями та відхиленнями, тому що у людей різні інтереси і вони прагнуть до відкриттів, тому не слід надавати їм дуже високу оцінку.

Будучи прихильницею структуралістського аналізу М. Дуглас бачить важливу роль опозиції в існуванні культури та суспільства, однак це не завадило їй бути однією з перших з тих, хто нищівній критиці піддав К. Леві-Строса (щоправда у ввічливій і доброзичливій формі). Саме тоді, коли останній був на піці своєї слави, Дуглас випускає свою критичну статтю. Зрівнюючи соціалізм з структуралізмом, вона вважає, що останній у Леві-Строса став стіною для нормального розвитку структурної антропології (що можна порівняти з тим, як на Заході вплив соціалістичних ідей обмежився режимом СРСР). Серед безлічі пунктів, у яких звинувачувала Леві-Строса Дуглас вирізняється звинувачення того у відсутності критики джерел, суб'єктивність висновків.

У невеличкій статті «Леві-Строс у країні чудес: гра в шахи з незвичайними котами» Н. Ялман має також неординарне ставлення до антрополога. Разом з такими позитивними характеристиками, як реаніматор індіанської міфології (і культури в цілому), щедрість духу, виваженість і родючість думки, Ялман вважає його дослідження не зовсім ідеальними. Передусім це стосується самого матеріалу: адже він йому видається досить фрагментарним і нестабільним. Матеріал вислизає. І обвинувачуваний, як вже зазначалось, сам про це писав. Більше того, Ялман зазначає на неякісному, неналежному викладі споріднених міфів різних народів. При тому річ не лише в екзотичних іменах, але в повторенні міфів з твердженнями про що лежать в основі структур, які не повністю переконливі. Іноді про його закономірності складається враження, що вони надумані. Відмічається ілюзорність у багатьох

історіях й не надавання читачу змоги залишити за собою судження, через що й незрозуміла лінія аргументації. Та й взагалі, у його роботах не до кінця проясненні основні терміни, а саме: що є міф і в чому від казки, легенди, поезії, історією і чи є тексти еквівалентні по значенню міфам (що докладніше показав М. Детієн). І наскільки ширші його порівняння стають, настільки заплутанішими і менш значущими стають результати. Саме тому потрібно проводити більш повний аналіз. В цілому Ялман, критикуючи, часто посилається і на самого Леві-Строса, який теж бачив деякі недоліки свого методу. Разом з тим Леві-Строс глибоко проникає в первісну свідомість і читач, хоч і поверхнево вирішуючи задачі, отримує певне задоволення та мотивацію розвивати ці дослідження далі.

Однією з найважливіших праць, що представляє критичний погляд щодо його думок робота М. Годельє «Клод Леві-Строс: критичне дослідження його думки» (2018 р.). Тут, автор не заперечує безумовну важливість, яку відіграє той у науковому дискурсі, втім світ змінюється і одного дня погляди минулого стають застарілими. Тож на його погляд, Леві-Строс - один з мислителів ХХ століття, який домогся найбільших успіхів у відкритті та дослідженні структур людського розуму, а також структур таких сфер суспільного життя, як родинних відносин, обрядів і міфів, мистецтва і т. д. З самого початку Леві-Строс торкнувся самого ядра відносин між системами і індивідами як суб'єктами, завжди виділяючи роль структур, а не суб'єктів, через що його критикували, і критика була необхідна. Але більша частина його тверджень і висновувань є досягненням, спираючись на які людство може розвиватися, якщо хоче надалі прогресувати в своїх знаннях про себе. Правильно, однак, що інші аспекти його роботи зараз вже неприпустимі в їхньому нинішньому вигляді.

Висновок до розділу 3

Таким чином, ідеї К. Леві-Строса не лишилися тільки в рамках його дослідження. Вони стали пунктом опори для подальших продуктивних досліджень як в сфері міфології, так і в інших дисциплінах. Критика К. Леві-Строса була історично необхідною у процесі наукового дискурсу. Вона розпочиналась ще за його життя і продовжується аж донині. Щоправда, не завжди вона була доцільною, і у багатьох випадках не ґрунтовно звинувачувала антрополога, не завжди Леві-Строс не погоджувався з нею, і часто вона була лиш частковою, водночас підкреслюючи визначні досягнення даного дослідника.

ВИСНОВКИ

Отже, аби досягнути поставлену мету під час дослідження був здійснений рух від загального до конкретного. Аналізувались ситуації двадцятого століття і породжені ним методологічні труднощі, у вирішенні яких взяв участь і структуралізм. Далі виянилось значення вивчення міфу для пізнання особливостей людського буття, а також став зрозумілим той вагомий внесок антрополога-структураліста Леві-Строса у науковий дискурс, який привернув увагу багатьох дослідників, отримавши згодом прихильників, незважаючи на деякі критичні репліки.

Розгортаючи дані тези, слід сказати, що по-перше, у ході дослідження було виявлено нові проблеми, які спричинили не лише нерозв'язність, яку не спромігся подолати екзистенціалізм, а й Друга Світова війна та травнева подія у 1968 році у Франції, які призвели до відчуття відчуження та знецінення людини. Це дало поштовх не баченим до того світоглядним потребам, новим інтересам та інтелектуальним зрушенням. Увага стала широко приділятися духовним цінностям країн третього світу й досвіду буття у спільноті, тому й прагнули виявити межі людини у двох паралелях – не лише як індивідуальної, а й соціальної істоти. Таким чином прослідковано зародження структуралізму як підходу до вирішення цих проблем. Спершу маючи лінгвістичну спрямованість, тепер, в основному завдяки Леві-Стросу, він поширюється на область антропології, що дає змогу утвердити його самобутність. Більше того, було роз'яснено обмеженість структуралістського підходу. Однак, як і будь-яке явище, воно має не лише свій початок, а й кінець. Щоправда не зовсім коректно так це називати, адже постструктуралізм як явище виникає, одночасно всупереч й наслідуючи структуралізм.

Серед результатів лінгвістичних впливів на структуралістську методологію дослідження міфів вирізняються міфемі (співзвучні із фонемами), що з'являються внаслідок протилежностей, а також використання таких термінів, як *langage* і *parole*. Характерним для даного підходу є ще й

медіатор, який якраз і погашає ці бінарні, тринарні опозиції, а також наголошення на синхронічності та діяхронічності вимірів та три способи читання міфів (вертикальний, горизонтальний і «послідовний»). Важливу роль при цьому відіграють відношення у суспільстві. Вияснивши, що для даного підходу немає необхідності пошуку першоджерела міфу, а він натомість аісторично прагне вивчати всі його версії, його багатовимірність, ми побачили значну перевагу структурного підходу над іншими дослідженнями міфотворчості.

По-друге, було проведено ретельне дослідження власне на таке явище як міф. Показавши яким чином міфотворчість відображає структуру мислення первісного народу і що він замінює, стало видно важливість його вивчення для розуміння світу і людини. Міф є своєрідним мостом культурного розриву. І в цьому плані логіка міфологічної свідомості фактично є незмінною. Грубо кажучи, міф являє собою інваріантну варіантність. Це певна спроба розв'язання існуючих дилем, які ж він і фіксує. Міф – результат позитивного пізнання. Він є наслідком символізації світу, структура якого знаходиться у несвідомому.

По-третє, хоча із структуралістським методом дослідження міфу багато хто не погоджувався, все ж таки він став важливою ланкою в інтелектуальній традиції і матиме своїх прихильників. Серед критиків виділяється Ж.-П. Сартр, М. Мерло-Понті, А. Дандес, Г. Вейнріх, подружжя Маранда, П. Уорслі, М. Дуглас, Н. Ялман та М. Годельє і т.д. В основному вони звинувачують у надмірному слідуванні лінгвістиці і недостатній увазі до історії, обмеженні застосування його формули навіть в рамках самих міфів, заплутаності, нечіткій термінології та поганій аргументації, неякісному викладі вихідного матеріалу, фрагментарності, ідеалізації, суб'єктивності, застарілості поглядів, наданні переваги структурі над суб'єктом. Серед них одні видаються недоречними, інші – справедливими. Сам же Леві-Строс був відкритим до таких зауважень і навіть у деяких моментах погоджувався.

Слід наголосити, що поділ на критиків та прихильників є досить умовним, адже кожен із розглянутих ідейних спадкоємців не повністю або лише частково погоджувались. Ідеї структуралізму не лишилися тільки в рамках його дослідження. Було показано, що вони стали пунктом опори для подальших продуктивних вивчень як в сфері міфології та антропології (Е. Ліч, Е. Станнер, Р. Нідхем, К. Буррідж, М. С. Моско тощо), так і в інших дисциплінах, зокрема в наратології (праці А.-Ж. Греймаса, Ж. Курте, К. Бремона, Р. Барта та П. Ларівая) та в герменевтиці (П. Рікер). Структуралізм не залишився поза увагою і у вітчизняних дослідників (О. І. Холох, С. М. Гатальська, В.В. Приходько).

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Автономова Н. С. Структурализм // Большая Российская энциклопедия: в 35 т. – М. : БРЭ, 2004. – ISBN 5-85270-320-6. – Т. 31 : Социальное партнёрство - Телевидение / Председатель. [Науч.-ред. совета Ю.С.Осипов, отв. ред. С.Л. Кравец]. – М. : Большая Российская энциклопедия, 2016. – С. 339-340. : ил. - ISBN 978-5-85270-368-2
2. Автономова Н.С. Философские проблемы структурного анализа в гуманитарных науках: (Критический очерк концепций французского структурализма) / Н.С. Автономова; АН СССР. Ин-т философии. – М.: Наука, 1977. –С. 14-47.
3. Барт Р. Введение в структурный анализ повествовательных текстов // Французская семиотика: От структурализма к постструктурализму [Пер. с фр. и вступ. ст. Г.К. Косикова]. - М.: Издательская группа «Прогресс», 2000. – С. 196-238. –ISBN 5-01-004663-6.
4. Березкин Ю. Е. Mary Douglas. A Very Personal Method. Anthropological writings drawn from life. Los Angeles et al. : Sage, 2013. 318 p / Антропологический форум – № 20 – МАЭ РАН: 2014 – С. 352-361. – ISSN-1815-8870
5. Гатальська С. М. Філософія культури : Навчальний посібник для студентів гуманітарних спеціальностей вищих навчальних закладів / С.М. Гатальська. – Київ : Либідь, 2005. – 328с. – Шифр дубл. 1 Гата. Доп. карт.ст.,жур.,фс.,м.в. – ISBN 966-06-0370-3
6. Дьяков А.В. Клод Леви-Строс: в поисках структуры / А.В. Дьяков // ХОРА. Журнал современной зарубежной философии и философской компаративистики. – СПб. : Издательство Курского государственного университета, 2010. – № 1/2(11/12) – С.25—40. – ISSN 2070-805X
7. Йосипенко О. Леві-Строс, Клод // Філософський енциклопедичний словник / [В. І. Шинкарук (гол. редкол.) та ін]. — К. : Інститут філософії імені Григорія Сковороди НАН України : Абрис, 2002. — 742 с. — 1000 екз. — ББК 87я2. — ISBN 966-531-128-X.

8. Леви-Строс К. Увертюра / Мифологии : в 4-х тт. / Леви-Строс К. - [Б. м.] : Университетская книга, 1999 – (Книга света). - Пер. загл.: Санкт-Петербург. - ISBN 5-7914-0023-3. – Т.1 : Сырое и приготовленное. - 1999. - 406 с. - ISBN 5-7914-0042-X : 45 р.
9. Леви-Стросс К. «Кошки» Шарля Бодлера / Леви-Стросс К., Р. Якобсон // Французская семиотика: От структурализма к постструктурализму [Пер. с фр. и вступ. ст. Г.К. Косикова]. – М. : Издательская группа «Прогресс», 2000. - 536 с. –ISBN 5-01-004663-6.
10. Леви-Стросс К. Структура и форма. Размышления об одной работе Владимира Проппа // Французская семиотика: От структурализма к постструктурализму [Пер. с фр. и вступ. ст. Г.К. Косикова]. – М. : Издательская группа «Прогресс», 2000. - 536 с. –ISBN 5-01-004663-6.
11. Лич Э. Культура и коммуникация: Логика взаимосвязи символов. К использованию структурного анализа в социальной антропологии. / Э. Лич ; [Пер. с англ.]. — М. : Издательская фирма «Восточная литература» РАН, 2001. — 142 с. – ISBN 5-02-018235-4
12. Марсель Э. Клод Леви-Строс и структурная антропология / Марсель Э.; [Пер.с фр. О. В. Кустовой; под науч. ред. А. М. Положенцева]. СПб.: ИЦ «Гуманитарная Академия», 2010. – 560 с. – (Серия «Arg Pura. Французская коллекция»).
13. Маршева Н. П. Структурна наратологія у Франції : розвиток ідей Клода Леві-Строса // Слов'янський світ : зб. наук. пр. —2014 — Вип. 12. — С. 114–136. – ISSN: 966-02-2984-4.
14. Мелетинский Е.М. Поэтика мифа / Мелетинский Е.М. – [3-е изд, репринтное]. — М. : Наука, 2000. — С. 64-84— (Исследования по фольклору и мифологии Востока) — ISBN 5-02-017878-0
15. Мерло-Понти М. Беседа с Мадлен Шапсаль / Мерло-Понти М.; [Пер. В.М. Рыкунова] / Логос. – М: Издательство Института Гайдара,1991. – № 2. – С. 31—40. – ISSN 0869-5377

16. Никишенков А. А. История британской социальной антропологии / А. А. Никишенков– СПб.: Издательство Санкт-Петербургского университета, 2008. – с.418-430. – ISBN 978-5-288-04299-7
17. Рикер П. Конфликт интерпретаций. Очерки о герменевтике / Рикер П. [Пер. с фр.г вступ. ст. и коммент.И.С. Вдовиной]. — М. : Академический Проект, 2008. — 695 с. – (Философские технологии). – ISBN 978-5-8291-1025-3
18. Структурная антропология [Текст] : научное издание / К. Леви-Строс; [Пер. В.В. Иванов]. - М. : ЭКСМО-Пресс, 2001. - С. 213-242., [1] с. : ил., табл. - (Психология без границ). - Библиогр.: с. 441-489 (866 назв.). - 4000 экз.. - ISBN 5-04-008349-1
19. Теоретична і практична філософія : навч. посібник / В.О. Дем"янов, М.І. Бойченко, В.В. Приходько та ін.; М-во освіти і науки України, Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. – Київ : Київський університет, 2017. – С. 372-376. – Авт. зазнач. на звороті тит. арк. – Бібліогр. в кінці розд. та в підрядк. прим. – ISBN 978-966-439-956-9
20. Холох О.І. Взаємини дарування в антропологічних дослідженнях Б. Малиновського, М. Моса, К. Леві-Строса: порівняльний аналіз / О.І. Холох // Гуманітарні студії : збірник наукових праць / Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. – Київ, 2013. – Вип. 18. – С. 65-73. – ISSN 2521-6805
21. Цыбденова О. Г. Философское осмысление мифа и языка в работах Э. Касиррера и К. Леви Стросса / О. Г. Цыбденова // Проблемы современной науки и образования. – И. : ООО «Олимп», 2016. – № 26 (68) – С. 67-70. – ISSN 2304-2338
22. Чеснов Я. В. От коммуникации к культуре, или Зачем сэру Эдмунду Личу нужно понять другого человека // Лич Э. Культура и коммуникация. Логика взаимосвязи символов. Использование структурного анализа в социальной антропологии / Лич Э.; [Пер. с англ.] – М. : "Восточная литература" РАН, 2001. – С. 125-141. – ISBN 5-02-018235-4

23. Eriksen T. H. *A History Of Anthropology* / Eriksen T. H. and F. S. Nielsen. – [2-nd edit.]. – London: Archway road, 2013. – p. 120-138. – ISBN 978 1 8496 4918 6
24. Flynn L.-L. *Anthropologists as Perpetrators and Perpetuators of Oral Tradition: The Lectures of Kenelm O. L. Burridge and Robin Ridington, Storytellers* / L.-L. Flynn // *Anthropologists and Their Traditions across National Borders* / [eds. Darnell R., Gleach F.W.] – Lincoln and London: University of Nebraska Press, 2005. – (Histories of Anthropology Annual). – ISBN 0803256884. V. 8. – 2014. – 296 pp.—ISBN 9780803256880
25. Fox J. J. *Claude lévi-strauss* / J. J. Fox // *Biographical Memoirs of Fellows of the British Academy*. – Oxford: Oxford University Press, 2003. – ISBN-13: 9780197262788. V. XVIII. –2020– p. 289–304. – ISBN 9780197266694
26. Godelier M. *Claude Lévi-Strauss: A Critical Study of His Thought* / M. Godelier. – trans. by Nora Scott. – London: Verso, 2018. – 560 pp. – ISBN: 978-1-7847-8707-3
27. Lévi-Strauss C. *Anthropology and Myth: Lectures 1951- 1982* / C. Lévi-Strauss. – Roy Willis, trans.— Oxford and New York: Basil Blackwell, 1987. – p. 185-187. – ISBN: 978-0-631-14474-8.
28. Lévi-Strauss C. *Four Winnebago myths. A structural sketch* / C. Lévi-Strauss // *Culture In History. Essays In Honor Of Paul Radin*. – [Edited by S. Diamond]. – N. Y. : Columbia University Press, 1960. – 1014 pp. ISBN-13: 978-0374921552
29. Lévi-Strauss C. *The structural study of myth* / C. Lévi-Strauss // *The Journal of American Folklore* / [editor-in-chief by Th. A. Sebeok] — Bloomington: American Folklore Society, 1888. – ISSN 1535-1882. Vol. 68. – № 270. – 1955. – p. 428-444. – ISSN 00218715
30. Lévi-Strauss C. *The Elementary Structures Of Kinship* / C. Lévi-Strauss. – Translated From The French By J. H. BELL, J. R. Von STURMER And R. Needham. – [Editor B. Pressboston]. – Toronto; Beacon Press, 1969. – p. 146-167. – ISBN-13 : 978-0807046692

31. Mosko M. The canonic formula of myth and nonmyth / M. Mosko // American Ethnologist. – Arlington : American anthropological association, 1974. – ISSN: 0094-0496. Vol. 18. – № 1. – 1991.– p. 126-151. – ISSN 1548-1425
32. Sartre J-P Critique of Dialectical Reason / Sartre J-P. – London: Verso, 2004. – p. 805-820. – ISBN 1-85984-485-5
33. Worsley P. Groote Eylandt Totemism and Le Totémisme aujourd’hui / Worsley P. // Sociological Theory and Philosophical Analysis. / [In: Emmet D., MacIntyre A. (eds)]. – London: Palgrave Macmillan , 1970. – p. 204-222. – ISBN 978-1-349-15388-6
34. Yalman N. Lévi-Strauss : Playing Chess with Unusual Cats // American Ethnologist. – Arlington : American anthropological association, 1974. – ISSN: 0094-0496. Vol. 23. – № 4. – 1996. – p. 901-903. – ISSN 1548-1425